

להזרזת נתן

גליון פ"ח (שנה ב') ◊ פרשת מטות מסעי ◊ חודש תמוז שנת תשפ"ג לפ"ק

תורת נתן

פנינים מספרי "להורות נתן"

בלעם נענש בעונש כפול

וְאֵת בְּלָעַם בֶּן בְּעֹרֵי הָרְגוּ

בְּחֹרֶב (לא, ח). פירש"י שבלעם יצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה רעה, אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם ועכשיו בי"ב אלף אתם באים להלחם, נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו.

יש לפרש, דלעיל כתיב ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם, ופירש"י שהראה להם ציץ שהשם חקוק בו והם נופלים מן האויר לכן נאמר על חלליהם שנופלים על חלליהם מן האויר, וכן בבלעם כתיב על חלליהם בספר יהושע, עכ"ד. ונראה שחמשת מלכי מדין נהרגו ע"י נפילתם מן האויר, ועונשם זה בא להם ע"י שהיו בעצה אחת נגד ישראל, וכפירש"י ששוו כולם בעצה והושוו כולם בפורענותו, וא"כ גם לבלעם היה די בעונש זה שיפול מן האויר כעונש על עצתו הרעה, וכמו ה' מלכי מדין שנפלו מן האויר על חלליהם כעונש על עצתם הרעה. ברם בלעם בא כעת להוסיף חטא על פשעו ורצה להשיאן עצה רעה בפעם השניה וכפירש"י הנ"ל, וע"כ נתוסף לו עונש חדש, שלא מת ע"י נפילתו מן האויר אלא ע"י חרב שביד ישראל והו עונש כפול. וזה שכתב רש"י

שיח נתן

פנינים מספר "שיחות מלוח מלכה"

הגה"ק רבי אריה לייב אב"ד מיין זי"ע - בעמח"ס שאגת אריה - כ"ה תמוז

בתחילת ימיו היה ראש ישיבה בואלוזין שבמדינת רוסיה, אבל עקב דחקות הפרנסה שסבל ממנה רבות, הוכרח לצאת לגלות לעיירות ולכפרים, וכמובן שכמעט שלא ידעו מי הוא, ואף שבאותם הימים כבר התפרסם ספרו הגדול "שאגת אריה" ברחבי תבל. באחד מימי נדודיו הגיע לברלין שהיתה עיר ואם בישראל, ורב העיר היה הגה"ק רבי צבי הירש ברלינער זי"ע שהיה מצאצאי הגה"ק החכם צבי זי"ע, ואחיו של הגה"ק רבי שאול מאמשטרדם זי"ע בעמח"ס בנין אריאל. וראשי הקהל בראותם שהכרת פניו ענתה בו שהוא תלמיד חכם מובהק, כיבדוהו לומר דרשה בבית הכנסת, השאג"א דרש במשך כמה שעות בדרוש ופולפל כדרכו בקודש, כי כיד ה' הטובה עליו בחריפות ובקיאיות, ובסיימו את הדרשה כולם התפעלו מעוצם הדרשה, וכולם עברו לפניו בסך הודות לו מאד על הגדת הדרשה. אולם אף שכולם התלהבו מהדרשה הנפלאה שדרש האורח, מכל מקום רב העיר רבי צבי הירש ברלינער לא התרגש מהאורח, ואף לא הודה לו על דבריו הנפלאים. ושאלוהו מקורביו לפשר הדבר, ואמר להם הרב, הן אמת שהיהודי הזה נראה תלמיד חכם מופלג, אבל מה אעשה שכל תוכן הדרשה שאמר כאן כבר נכתב בספר הנועד "שאגת אריה" בתשובותיו, ולכל הפחות היה להדרשן לומר שהוא ואמר דבר בשם אומרו בשם השאג"א, ואף שלומר דרשה ארוכה כזאת בעל פה היא גדלות מופלאה, אך היה לו להזכיר דבר בשם אומרו. והנה השאג"א הרגיש שמדברים אודותיו, ושאל את הנוכחים במה דברים אמורים, ואמרו לו שהרב תמה שאמר דרשה שלימה הכתובה במפורש בשאגת אריה, והוא אומרה כאן בעילום שם. השאג"א בראותו שלא נותרה בפניו ברירה אחרת, הוכרח שלא בטובתו להודות להרב שהוא עצמו בעל המחבר של הספר "שאגת אריה", וכשמעו הרב את דבריו, מיד ביקש ממנו מחילה וערך לכבודו סעודה גדולה בראשות כל חשובי העיר, וכיבדו ביותרת הכבוד כראוי וכיאות לגדול הדור.

ובאמת כבר איתא בגמרא (מדים סב.) דבאתרא דלא ידעי שרי למימר צורבא מרבנן אנא, עיי"ש. וכנראה שהשאג"א בפשטות לא רצה שיתגלה, אך משראה שאין לו ברירה אחרת, ומרננים עליו שלקח את הדרשה מספרים אחרים, הוכרח לספר ולהגיד לכולם את שמו. וכה ראיתי בשו"ת זקני חתם סופר (חי"ו סי' נ"ט) שכתב "כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה (מטות לב, כב) והייתם נקיים מה' ומישראל, ושני חובות אלו נקיות מהשי"ת והנקיות מישראל עמו, הם שני רוכבים צמודים על גבינו, ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו ידי שמים מלצאת ידי הבריות, כי הם חושבים מחשבות זרות ונושאים ונותנים מוזרות בלבנה, ועונשו יותר קשה מאד עד לאין מספר, ממי

המשך בעמוד הבא

יפה נדרשת

משל נפלא על החיוב להתאבל על חורבן בית המקדש ובפרט במוננו

ישנם החושבים שבזמן הזה שאנו זוכים לשבת בארץ ישראל, אולי אין צורך להתאבל כל כך על חורבן בית המקדש, שהרי זכינו לחזור ממקומות הגלויות לארץ הקודש. ברם באמת כשאנו מתבוננים במצבנו היום, יש לנו להתאבל על חורבן בית המקדש ושכינתא בגלותא יותר ויותר.

ונסביר דברינו במשל למה הדבר דומה, פעם היה איש יהודי שבנו היחיד הלך למדינת הים, ועברו הרבה שנים והאב הזקין והשתוקק מאד לראות את בנו יחידו, והתגעגע אליו מאד וציפה בכל יום מתי יחזור הבן האהוב אליו לביתו, והנה פתאום ביום אחד הגיעה אליו איגרת מבנו, שבה הוא כותב, שהוא רוצה לחזור הביתה, וביום פלוני יבוא לבית האב, והנה האב ספר את הימים מתי יזכה לראות את בנו האהוב, וכשהגיע היום שהבן היה צריך להגיע, יצא האב לשער העיר, ועמד שם והסתכל למרחוק מתי יגיע הבן האהוב, והנה פתאום הוא רואה דמות הולכת ומתקרבת, ומצורת הליכתו של האיש הכיר שזהו בנו, והאב נתמלא שמחה גדולה בלבו, על שהוא זוכה לראות את בנו אחרי כל כך הרבה שנים של פירוד, אולם, ככל שהדמות הולכת ומתקרבת אליו, נכנס ספק בלבו אם זהו באמת בנו, שכאשר יצא הבן מאתו, היה הבן מלוכב כיהודי עם פיאות וזקן, והפעם הוא רואה לפניו דמות בלי פיאות עם שערות גדולות ופרעות, ובכל זאת כשהגיעה הדמות אליו, נוכח לדעת שזהו באמת בנו שלא ראה שנים רבות.

האב הזקן קיבל את הבן ברגשות סותרים, בשמחה ועצב, הוא שמח שהבן היחיד חזר אליו, אבל הוא נתמלא עצב רב על שהבן שינה את טעמו ואיננו כתמול שלשום, ובכל זאת האב הכניס את בנו לביתו באהבה, וקויה שכאשר הבן ימצא במחיצתו, יחזור לאט לאט לדרך שחינוכו אביו בשנים קדמוניות. והנה האב דיבר אל הבן יום יום, בדברי נועם ומוסר שיסור מעליו את בגדי הגלות, ויחזור להיות יהודי כמימים ימימה. אולם הבן שהיה מנותק מן האב שנים רבות לא רצה אחת כאשר האב הוכיחו על מעשיו הרעים, עלה כעסו של הבן ותפס את האב הזקן בצווארו, והשליכו מתוך הבית ואמר לאביו שאינו רוצה להכיר יותר. ולאחר שהאב הורחק מהבית זרק אחריו גם את חפציו ובאין ברירה הוא נשאר ללון ברחוב. והנה אפשר לשער את גודל הצער של האב על האסון הנורא שקרה לו, שלא זה בלבד כי תוחלתו נזכבה, ובעוד שהוא חיכה וציפה שישבו אליו הבן האהוב ויחזור להשתעשע עמו כמימים ימימה, עוד זאת שהבן הסורר נישל אותו מנחלתו, ושפחה תירש גבירתה, והחציף לזרוק את האב מתוך הבית של האב. במצב אומלל זה חשב הבן שהיה מוטב אילו לא היה הבן חוזר כלל, כי אז לפחות לא היה נזרק מתוך ביתו, ואין לתאר כלל את גודל הצער של האב, שהגיע לכך שלעת זקנותו נזרק מתוך ביתו.

והנמשל - הקב"ה הוא האב הזקן שלנו, ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונדדנו בגלויות שונות ומשונות אלפיים שנה, והקב"ה ציפה כל יום מתי יחזרו בניו יחידיו מן הגלות, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם (ברכות ג), והנה עכשיו חזרו יהודים לארץ ישראל לבית אבינו הזקן, ומה רואה הקב"ה אבינו שבשמים, שרבים מבניו נהפכו לאיש אחר, ובמשך השנים הרבות של הגלויות השליכו מעצמם את תפארתם, ושכחו שהם יהודים בניו למקום, ולא זה בלבד, אלא ש"ע"י המעשים הרעים בפלטרין של הקב"ה ומחללים שבת ואוכלים נבילות וטריפות, הם דוחקים את רגלי השכינה מארץ הקודש, כי אין הקב"ה יכול להיות במקום של חילול שבת וחילול כל קודש, והקב"ה כביכול בוכה וזועק, האם אלה הם בני שציפיתי להם כל כך הרבה שנים, לא אה בלבד שהם שינו את דרכם ושכחו ממני, עוד זאת הם מגרשים אותי מביתי, שהרי במעשיהם הרעים הם דוחקים את רגלי השכינה, ומי יכול לשער את

של בונה ירושלים בלשון הווה, שכל הזמן יבנו את ירושלים ללא הרף, שלא יהיה לה שיעור וגבול. וזהו הכוונה מה שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קמז, ב) בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס, ולדרכינו י"ל הכוונה מתי יהיה הבחינה של בונה ירושלים בלשון הווה שיבנו ללא הרף מחמת שלא יהיה לה שיעור וגבול, כשיהיה נדחי ישראל יכנס בגאולה העתידה לבוא, שאז תתפשט ירושלים ותהיה כערי הפרזות.

עוד תירוצ' מתרץ השאג"א שם זו"ל "דשני מיני קיצין [גאולות] הם, זכו אחישנה לא זכו בעתה [גיטין פח:]. וכי נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע אי בניסן עתידין ליגאל או בתשרי, היינו על קץ דבעתה, אבל על קץ דאחישנה אין לו זמן קבוע אלא כל יומי זימניה הוא, וכדאמר ליה משיח לרבי יהושע בן לוי (סנהדרין צח.) היום אם בקולו תשמעו, א"כ לק"מ אפילו תימא דבנין הבית יהיה בביאת המשיח, אכתי אסורים לשתות כל השנה שמא יהיה הקץ של אחישנה, וזה אין לו זמן ושמא היום יבוא" עכ"ד. וכונתו מבוארת דמה שאמרו בניסן או בתשרי עתידין ליגאל זה בעתה, אבל אם יהיה גאולת אחישנה, היינו שהקב"ה רוצה למהר גאולתם של ישראל, אז אין לו זמן קבוע ובכל יום יתכן הדבר, וע"כ אסורים בשתית יין לעולם.

ובענין זה מובא משל נפלא מהמוגי' מדובנא ז"ע, בבעה"ב שהיה רגיל ליתן כל יום ארוחת צהרים לעני אחד, ואמר לו לבוא בשעה אחת אחר חצות, פעם אירע שהעני היה רעב ביותר ובא בשעה י"ב, וביקש לאכול ונתנו לו, וראה שהמאכל אינו מבושל כל צרכו, ושאל למה אינו מבושל המאכל, והשיבו, כי מכיון שבא לפני הזמן לכן עדיין אינו מבושל. פעם אחת קרה שהבעה"ב היה צריך לנסוע מביתו, ולכן קרא להעני שיבוא לאכול מוקדם בשעה אחת דהיינו בחצות, והנה נתן לו מאכל שהיה מבושל היטב ומוטעם. ושאל העני, הלא אני רואה כעת שאתם יכולים ליתן מאכל מבושל היטב גם שעה אחת קודם, ולמה נתת לי אז מאכל מבושל, והשיבו הבעה"ב, כי אז אתה היית ממהר לבוא ואני לא הכנתי לך אוכל ומוקדם, אבל עכשיו שאני הבעל הבית הוא הממהר ומכין שאני מבשל את המאכל הרי אני יכול לצוות לבשל את המאכלים אף קודם זמנם. וכמו כן זה שחז"ל נחלקו מתי תהיה הגאולה בחודש ניסן או בחודש תשרי, פלוגתא זו קאי באם תהיה גאולה בעתה ולא נזכה לגאולת אחישנה, אמנם באם נזכה לגאולת אחישנה, שהבעה"ב הוא הקב"ה הוא הממהר, הרי שאז אין זמן קבוע לגאולה, ומתי שבעל הבית רוצה תבוא הגאולה, אף קודם זמנה, וע"כ אסורים בשתית יין לעולם, דשמא תהיה גאולת אחישנה.

ובאמת בענין זה כתב גם הפלתי (סוסי"ק ק"י) בתירוצ' על קושיא זו, ומוסיף שם הפלתי זו"ל "ססדר ותנאי של ביאת משיח צדקינו, שיבוא קודם אליהו לבשר ביאתו ואח"כ יבוא משיח, וכל זה אם הוא בעתה, אבל אם זכו שימרה ויחישו את הגאולה, אז מדלדל על ההרים ומקפץ על הגבעות לשנות הסדר, ואהבת הקב"ה לישראל משנה את השורה ויבוא בלא בשורת אליהו" עכ"ד. וראיתי להגאון בעל כלי חמדה ז"ל שעל פי זה יובן מה שאנו אומרים בזמירות למוצאי שבת, אליהו הנביא במהרה יבוא אלינו עם משיח בן דוד. ולכאורה קשה שהרי כתב הרמב"ם (פ"ב ממלכים ה"ב) שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו, וא"כ אין אנו אומרים שבמהרה יבוא אלינו עם משיח בן דוד, הלא אליהו יבוא מוקדם. אמנם להמבורא לעיל אתי שפיר, דאם נזכה לגאולת אחישנה שהקב"ה ממהר גאולתם של ישראל, אז אין משיחים בסדרים הצריכים להיות, ואז אליהו בא עם משיח בן דוד. וזהו הכוונה במהרה יבוא אלינו, אם תהיה הגאולה במהרה היינו גאולת אחישנה, אז יבוא אליהו עם משיח בן דוד ולא יקדים לבוא, וכמש"כ הפלתי.

(מוצש"ק מברכין מנחם אב שנת תשנ"א)

בגמ' תענית (יז.) מבואר דכהנים אסורים לשתות יין כל השנה מ"ט מהרה יבנה המקדש ובעיני כהן הראוי לעבודה ולכא, ורבי פליג וס"ל דמתורים הכהנים בשתיית יין, דלא חיישינן שמא יבנה המקדש. [ואגב גררא חזינן הכא את גודל אמונתם של חז"ל בביאת המשיח בבנין ביהמ"ק במהרה בימינו, עד שאמרו שמכיון שבמהרה יבנה המקדש ובעיני כהן הראוי לעבודה, והרי שתיי יין פסולים לעבודה, ע"כ אסורים הכהנים בשתית יין לעולם, והנה שיעור היין שאסורים הכהנים לשתות הוא רביעית יין, והנה משתיית שיעור רביעית יין אפשר להשתכר רק לזמן קצר מאוד — עיין רמב"ם (ה' ביאת מקדש פ"א ה"ה) — ואעפ"כ גזרו חז"ל בגודל אמונתם דשמוא יבנה המקדש תיכה, ומייד יצטרכו הכהנים ללכת לביהמ"ק ולעשות העבודה].

והקשה רבינו השאגת אריה בספרו גבורות ארי עמ"ס תענית (שם) זו"ל "קשה לי אמאי אסור כל השנה מטעמא שמא יבנה הבית היום, הא עד כאן לא פליגי ר' אליעזר ור' יהושע בראש השנה (יא.) אלא אי בתשרי עתידין ליגאל או בניסן, אבל באחד משאר החודשים לכו"ע אין גנאלין, א"כ אמאי אסורין כל השנה, לישתרי ביין כל י"א חודש בשנה חוץ ומתשרי לר"י, אבל לא בשאר כל החודשים דודאי לא יבנה. מיהו בהא יש לומר דבנין בית המקדש קודם למלכות בית דוד דהיינו ביאת הגואל, וכדאמרין בירושלמי (מעשר שני פ"ה ס"ב) וכו' וגרסינן עלה בירושלמי זאת אומרת שביית המקדש עתידי להבנות קודם למלכות בית דוד, והשתא אפשר לומר דאין יום קבוע לבנין בית המקדש אלא כל ימות השנה ראוי לבנינו" עכ"ד. וכונתו מבוארת דמה שאמרו חז"ל דבניסן או בתשרי עתידין ליגאל זה נאמר על ביאת המשיח, אבל בנין ביהמ"ק יכול להיות בכל יום, שהרי יבנה קודם ביאת המשיח, וע"כ אסורים בשתית יין כל השנה.

ויש להעיר דמה שהביא מירושלמי שבנין ביהמ"ק יהיה קודם ביאת המשיח — כן הוא גם בבבלי במגילה (יז.) וכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנאמר (הושע ג. ה) אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם, ופירש רש"י אחר ישובו לבית המקדש חוץ ומתשרי הקב"ה ואת דוד מלכם. הנה חזינן דרש"י פירש הגמרא דהטעם שקודם מתפללים ברכת בונה ירושלים ואח"כ באה ברכת את צמח דוד, משום שקודם תבנה ירושלים היינו ביהמ"ק ואח"כ יבוא דוד מלכא משיחא. והב"ח או"ח (ס"י ק"ה ד"ה יש להקשות) כבר תמה מנין לרש"י שירושלים הכוונה לביהמ"ק, וביהמ"ק מאן דכר שמיא, ומביא מקורות מפסוקים עיי"ש. אמנם אפשר לתרץ עפ"י מה שכתבו התוס' (ובחים ס: ד"ה מאי קסבר) דקדושת ירושלים באה רק מכח בנין ביהמ"ק הנמצא בתוכה עיי"ש. נמצא ככל החשיבות של ירושלים היא בזכות ביהמ"ק, ואם יהיה בנין ירושלים ללא בנין ביהמ"ק, אז אין נקרא בונה ירושלים. וע"כ כיון שאמרו בגמ' שקודם תבנה ירושלים בנין ביהמ"ק, חז"ל נקרא בונה ירושלים. שהרי ללא בנין בית המקדש אין לירושלים שום חשיבות.

אגב אורחא נוסף בזה, דהנה בתפילת שמונה עשרה אנו מתפללים ברוך אתה ה' בונה ירושלים, וצריך ביאור למה אומרים "בונה" בלשון הווה. ונראה לפרש עפ"י דאיתא בש"ס בבא בתרא (ע"ה) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע הרבה כרכים בראת בעולמך של אמונת העולם ולא נתת מידת ארכם ומידת רחבם, ירושלים ששמך בתוכה ומקדשך בתוכה וצדיקים בתוכה אתה נותן בה מידה, מיד (זכריה ב. ה) ויאמר אליו רוץ דבר אל העלו הא לאמור פרזות תשב ירושלים מרוב אדם ובהמה בתוכה. ופירש רש"י מה פרזות הללו אין להם שיעור בבנין ישובם, אלא כמה שרוצים בונים, אף ירושלים כן. נמצא דלעתיד לבוא ירושלים תתפשט בלי גבול, וכל היום יצטרכו לבנות בנינים שבבלי המוני ישראל שיבואו לדור בתוכה. וע"כ אנו מתפללים שיבוא כבר הזמן שיהיה הבחינה

המשך "יפה נדרשת"

גודל ועוצם צערו של הקב"ה על חילול הקודש בארץ הקודש על ידי אלו ששכחו שהם יהודים, ולכן מי שעלה בדעתו שכהיום אולי אין צורך להתאבל כל כך על חורבן בית המקדש, יתבונן נא כי אדרבה, אחרי שזכינו לחזור לארץ הקודש, ומחנכים פה מאות אלפים מילדי ישראל שאין יודעים אפילו מה זה "שמע ישראל" ומחללים שבת קודש בראש כל חצות כאילו שוכחים את עיקר השבת - הלא אילו היה לנו אוזן לשמוע היינו שומעים את יללת השכינה, והיינו מבינים את עוצם צערו של הקב"ה, שאחרי שחזרו בניו מן הגלות, גירשו רחמנא ליצלן את האב מן הבית, ודוחקים את רגלי השכינה, ולכן כהיום יש לנו להתאבל יותר ויותר ולהשתתף בצערה של השכינה הקדושה. ויהא רעווא שהקב"ה ישמחנו כימות עיניתנו, והימים האלו יפכו לששון ולשמחה לישועה ולנחמה, ונזכה לראות השכינה הקדושה שוכנת בקרב ישראל.

והשי"ת יעזור שימים אלו ייפכו בקרוב ממש לימי שמחה וששון, ונזכה לראות בקרוב בבנין בית המקדש ע"י משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

(מוצש"ק מברכין אב שנת תשמ"ז)

המשך "שיח נתן"

שאינו יוצא ידי שמים ח"ו וכו', ובעו"ה שכיח בדברי הבריות, למדן כזה יעשה דבר זה והוא שגור בפיהם ואפילו על חשד סברא בעלמא וכו', ואני הררתני כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו, עכ"ד. והננו רואים שהחת"ס כותב דברים חוצצים אודות חובת הזהירות מדעת הבריות, עד שהפליג לכתוב "אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה". וכמו כן השאג"א אף שבתחילה לא רצה לגלות מי הוא, אבל משראה עד היכן הדברים מגיעים, גילה את עצמו בפניהם.

בדומה לזה מספרים העולם, שבימי גלותו הגיע פעם לפונקפורט, והתאכסן אצל הגה"ק המפורסם רבי פנחס הלוי הורוויץ ז"ע בעמח"ס הפלאה, ההפלאה לא הכיר את האורח הגדול, והציע לו את מיטתו בכבוד ואמר לו שיוכל ללכת לישון, ברם האורח ביקש מההפלאה שהשלש מסכתות לשינה, כימות כתובות וקידושיין, והפלאה התפלל מאד מדוע צריך האורח הזה שלש מסכתות לשינה, אבל לא שאל אותו מאומה מפני דרכי כבוד, ונתן לו את מה שביקש, כעבור שעה ניגש ההפלאה סמוך לדלת לראות מה מעשהו של אורחו, וראה ההפלאה שהאורח לומד דפים אחד אחרי השני, ועד אור הבוקר הצליח לגמור להעביר את הדפים שבכל שלש המסכתות הקשות הללו, והתפלא ההפלאה מאד איך יתכן שגמר האורח

(מוצש"ק מברכין אב שנת תשנ"ב)